

velskrevet, tankevækkende og i det hele taget et godt stykke håndværk.

Henrik Fode

Holger Munchaus Petersen: *Planmæssig ankomst. Danske dampskibe indtil 1870 I* (Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet, Esbjerg 1983). 168 s.

Titlen er særdeles velvalgt til denne første bog om de ældste danske dampskibe, for i modsætning til sejlskibene kunne dampskibene nemlig som noget helt nyt sejle efter en fartplan, der almindeligvis kunne overholdes.

Forfatteren, søfartshistoriker og leder af Toldmuseet, har gennem adskillige år indsamlet stof og materiale om dansk skibsfart. Efterhånden gik undersøgelserne i retning af dampskibenes pionertid, og til sidst var der materiale til denne bog, der dækker årene fra »Caledonia«s ankomst til København i 1816 til 1870. Der skete meget i disse år; allerede midt i århundredet forbandt et tæt net af dampskibsruiter således ikke blot landets forskellige dele, men også Danmark med udlandet. Der var hermed skabt grundlag for et helt nyt økonomisk samkvem, lande og landsdele imellem. Det var i virkeligheden noget uhyre afgørende, der fandt sted i disse år, før jernbanenettet blev til. Dampskibet fik afgørende betydning for de hastige ændringer, samfundet undergik. Hele dette komplicerede mønster, der fulgte i kølvandet på dampskibet, har desværre endnu ikke fået den systematisk analyserende beskrivelse, som det burde have, da dampskibet netop kom til at spille en betydningsfuld rolle økonomisk, socialt, kulturelt, teknologisk såvel som militært.

Det er ikke sådanne elementer, der optager forfatteren, men dampskibene selv, og det er på det nærmeste skibe-

nes personlighed, forfatteren søger at biografere: Hvor store var de? Hvad kostede de, hvor blev de bygget, hvilket udstyr, senere skæbne og meget mere får derfor sin plads i fremstillingen. Teksten suppleres naturligvis af adskillige billeder, og her er der ikke mindst gjort en kæmpeindsats ved at finde nye og hidtil upåagtede illustrationer: malerier, stregtegninger, akvareller og fotos foruden reklamemateriale, alt har fået en fornem opsætning og vellykket beskæring.

Bogen er kronologisk-tematisk disponeret og slutes af med en beskrivelse af dampskibsruitenettet, sådan som det havde udviklet sig frem mod 1870. Alt det fremgår klart af indholdsfortegnelsen, men desværre næppe helt af selve bogen, da der er valgt et layout og en typografi, der på det nærmeste gør det umuligt at se, hvornår et afsnit hører op, og et nyt begynder. Forklaringen på dette noget uheldige forhold skal sikkert ses i lyset af det prisværdige i, at forfatteren har ønsket et meget læsevenligt skriftbillede til brødteksten, men altså ikke vovet at tage konsekvensen af et sådant valg: store overskriftstyper, der måske kunne virke for voldsomme til den ret smalle bogblok.

Disse bemærkninger kan dog ikke skjule, at det er en morsom og interessant bog om et vægtigt emne, forfatteren har lagt frem for det søfartsinteresserede publikum, og vi er derfor mange, der ser hen til de kommende to bind.

Henrik Fode

Helene Dideriksen's dagbog og breve 1875-1891 ved Bodil K. Hansen under medvirken af Eva Auken og Aa. H. Kamp. (Landbohistorisk Selskab, 1984). 320 s.

Bogen er den seneste i en række af

bondedagbøger, som Landbohistorisk Selskab udgiver med det sigte, at læseren skal få et indblik i datidens dagligliv, holdninger og normer. Samtidig er denne dagbog den første i serien, som er skrevet af en kvinde, gårdmandsdatteren fra Borre sogn på Møn, Helene Dideriksen. Selve dagbogen er suppleret med breve fra og til Helene, og det hele er forsynet med et grundigt og oplysende noteapparat, slægtstavler, geografiske oversigtskort, samt henvisning til de arbejder, der før har beskæftiget sig med de da utrykte dagbøger.

I nogle indledende afsnit fortælles om selve personen Helene Dideriksen, hendes fædrene gård, Møns erhvervs- og befolkningsforhold og samtidens kulturelle og politiske liv. Dernæst gøres omhyggelig rede for kildematerialets omfang og for udgiverprincipperne. Der skulle skæres en del i materialet, og man har bestræbt sig på at give »det klareste mulige billede af lokalsamfundet, det folkelige liv, det daglige arbejdsliv, det sociale netværk samt indsigt i Helenes egne vilkår, hendes tanker og muligheder i datiden«. Det er bestemt lykkedes, selv om jeg nok ville have foretrukket en vægtforskydning fra de mange og lange beretninger om de daglige begivenheder, særlig hvilke kusiner, fætre, naboer m.fl., der besøgte gården, og over til Helene selv. For hun er bestemt ikke en typisk gårdmandsdatter; hun sætter sig netop ud over datidens normer. Hun finder tid til at skrive dagbøger, lange breve og avisartikler, og denne tid finder hun kun, fordi hun langt fra er fulgt med i den daglige drift af den bondegård – som hun som den ældste endog skulle arve – så at hendes to yngre søstre og faderen, der er enkemand, har desmere at bestille. Det giver en del gnidninger: Helene prøver gang på gang at tage skridtet fuldt ud og løsrive sig fra hjemmet – ved at få noget af sin arv

udbetalt – for at kunne købe eller leje et lille hus med lidt havejord, for havebrug er det eneste i landbruget, der interesserer hende. Det støder hver gang på familiens modstand, til gengæld vil faderen, der i og for sig mener det godt med hende, købe en kage til hende én gang om ugen!! Det lykkes hende først helt til sidst at flytte, og hun døde (31 årig), inden hun var helt færdig med det. I stedet for landbruget beskæftigede hun sig mere med politik, proviso-riellovene og Venstres stadig stækkede vinger. Også kvindeproblematikken optog hende.

At Helene er noget anderledes end sine jævnaldrende skyldes måske at hun havde et skrøbeligt helbred, der, hvis det ikke umuliggjorde, så i hvert fald gav en kærkommen undskyldning for ikke at arbejde. Hendes familie anerkendte for resten ikke sygdommen, hvad der undrer en, når hun endda havde hostet blod i flere år. Hun var på et højskoleophold i Rødkilde som knap 16 årig, og både før og særlig siden var hun til adskillige foredrag på højskolen og på de senere friskoler i området. Mange emner tiltrak hende, og her afskrækkede det hende ikke så tit at begive sig på en lang vandring for at nå frem til skolerne.

Denne usædvanlige kvindes dagbøger giver et indblik i hendes dagligdag med dens forskellige begivenheder, de før omtalte gæster og sammenkomster og mest i begyndelsen også om det daglige arbejde på en gård. Og denne tegning af dagligdagen er Landbohistorisk Samfundets sigte med dagbogsserien; dog må man huske på, at Helene Dideriksen jo netop er atypisk for sin tid.

Gerda Bonderup